

Romsics Ignác

MAGYAR ELKÉPZELÉSEK SZÉKELYFÖLD JÖVŐJÉRŐL 1918–1919-BEN

1918 november közepére egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy az erdélyi román vezetők többsége a bukaresti kormánnyal összhangban a történeti Erdély és csatlakozó részeinek Magyarországtól történő elszakítására és Romániával való egyesítésére törekszik. A székely és a Székelyfölddel kapcsolatban álló magyar politikusokat ez a perspektíva mély aggodalommal töltötte el, és arra ösztönözte őket, hogy demonstratív akciók szervezésével az egész világ, s különösen a győztesek előtt dokumentálják Székelyföld kizárólagosan magyar jellegét, és valamiféle megoldást találjanak a fenyegető román uralom elkerülésére. Ezeknek a törekvéseknek a motorja a még november 10-én Budapesten megalakult Székely Nemzeti Tanács volt, amelyet kezdetben Györffy Gyula, Gál Sándor és Sándor László országgyűlési képviselők irányítottak. Az alakuló nagygyűlésen Györffy kifejtette, hogy ha Erdélyt Romániához csatolnák, vagy külön állammá alakulna, akkor „a székelység önrendelkezési jogot követel magának”.¹ Jászi Oszkárral, a Károlyi-kormány nemzetiségügyi miniszterével folytatott megbeszélésén felvetette azt is, hogy állítsák vissza Erdély különállását, s legyen ismét külön erdélyi országgyűlés a székelyek, magyarok, szászok és románok részvételével.² Ezzel egy időben a marosvásárhelyi polgárság köreiből is felmerült, hogy a határok megváltozása esetén a székely megyéknek külön köztársasággá kellene alakulniuk.³

November közepétől a Székely Nemzeti Tanács irányítása egyre inkább átcsúszott Jancsó Benedek tanár és hírlapíró, a nemzetiségi kérdés és különösen a román irredenta mozgalmak ismert szakértője, Sebess Dénes marosvásárhelyi országgyűlési képviselő és Ugron Gábor kezébe. A többiekhez hasonlóan Ugron is a Székelyföldről származott, 1917–18-ban belügyminiszter, majd 1918 tavaszától Erdély királyi

1 Székely Nemzeti Tanács. In *Budapesti Hírlap*, 1918. november 10., 10. o.

2 A székelyek szervezkedése. In *uo.*, 1918. november 13., 8. o.

3 Marosvásárhelyi honmentők. In *Székely Napló* (Marosvásárhely), 1918. november 12.

biztosa volt, és politikailag közel állt Károlyihoz. Illúziókat ő sem táplált: november 11-ei magánlevelében arról írt, hogy „összeomlik minden”, és hogy „Ebből már nem lehet kimászni, szegény Károlyi hiába erőlködik”. Mindazonáltal pártállástól függetlenül – szólította fel a levél címzettjét, Kolozs megye alispánját – „kutya kötelessége mindenkinek Károlyit támogatni”.⁴ Károlyival szembeni politikai fenntartásukat zárójelbe téve Bánffy Miklós és Bethlen István ugyanígy gondolkodtak. Előbbi rövidesen külföldre utazott, hogy a kormány céljai mellett propagandát fejtsen ki, utóbbi pedig a Székely Nemzeti Tanács külügy albizottságát szervezte meg és vezette.⁵

A Jászi és az erdélyi román vezetők aradi tárgyalásainak kudarcát követően, november 17-én a Székely Nemzeti Tanács újabb nagygyűlést tartott Budapesten. Ennek résztvevői továbbra is támogatásukról biztosították Jászit, és kimondták, hogy „az integritás megóvása mellett a nemzetek szabad fejlődését biztosító kantonális szervezet hívei”. Arra az esetre azonban, ha a békekonferencia nem fogadná el az integritást, deklarálták az erdélyi magyarság önrendelkezési jogát, és állást foglaltak a Székelyföld „minden államtól független szuverén köztársasággá” alakulása mellett. „A székely népköztársaság felállítását – hangsúlyozták – nemcsak lehetséges, hanem az erdélyrészi magyarság fennmaradásának érdekében feltétlenül szükséges is”, és mint semleges állam „életképes és jövővel bíró államszervezet”.⁶

A Székely Nemzeti Tanács fellépésével összhangban az Erdélyben tartózkodó Bethlen István is cselekvésre szánta el magát. November 17-én Apáthy Istvánnak, az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács elnökének, Sándor Józsefnek, a kolozsvári Székely Nemzeti Tanács vezetőjének, Ugron Gábornak és több más erdélyi vezetőnek is táviratoztatott vagy telefonáltatott, hogy „... halaszthatatlanul sürgős és létünkre vonatkozó fontos kérdések megbeszélése végett” azonnal utazzanak Marosvásárhelyre.⁷ Ösztönzésére november 19-én Marosvásárhelyen megalakult

4 MTA BTK Történettudományi Intézet Filmtára, B. VII/290. (Torma család Levéltára)

5 Koréh Endre: „Erdélyért”. *A székely hadosztály és dandár története 1918–1919.* Budapest, 2000, Magyar Ház, 18. o. [A kötet először 1929-ben jelent meg.]; Bánffy Miklós: *Emlékeimből.* Kolozsvár, 1932, Erdélyi Szépművés Céh, 83. o.

6 Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár (továbbiakban: MNL OL), K. 40. 1918 – XVIII – 308.

7 MNL OL. K. 803. (Táviratgyűjtemény 606. fond 3/36.)

egy bizottság, mely feladatát az Erdélyi Székely Nemzeti Tanács megalakításának előkészítésében, továbbá egy november 28-ra, Marosvásárhelyre meghirdetett „székely nemzetgyűlés” megszervezésében jelölte meg. Az előkészítő bizottságban, amelynek elnöke Bodó Sándor vásárhelyi főügyész lett, egyetlen régi vezető erdélyi politikus sem foglalt helyet, s Bethlen sem volt tagja. A háttérben azonban kétségkívül ő, illetve ők álltak, amint erre a vásárhelyi szociáldemokrata sajtó akkor és a romániai történetírás újabban rá is mutatott.⁸

Az előkészítő bizottság Erdélyben szétküldött felhívása tiltakozott Erdély esetleges Romániához csatolása ellen, s minden testületet, szervezetet és egyesületet felszólított Magyarország integritásának a megvédésre. Az önálló székely köztársaság kikiáltásának tervére viszont csak annyiban utalt, amennyiben a „nemzetalkotó erdélyi székely magyarság évezredes jogainak csorbítatlan megóvását” külön is kiemelte. Egyes erdélyi lapok azonban ehhez hozzátették, hogy ha Magyarország integritását a győztes hatalmak nem tartanák tiszteletben, akkor a 28-ai nagygyűlésen megalakítandó Erdélyi Székely Nemzeti Tanács legfontosabb feladata az lesz, hogy „a wilsoni elvek alapján megvesse fundamentumát egy önálló, független székely köztársaságnak”.⁹

Az erdélyi politikusok demonstratív akcióit és a székely köztársaság esetleges kikiáltásának előkészítését a kormány sem ellenezte. A 17-ei budapesti nagygyűlés határozatait véleményezve Jászi kijelentette, hogy „Bármi legyen is az új rend, amely majd kialakul, a székelységnek megvan a joga ahhoz, hogy a benne rejlő nagy nemzeti és kulturális erőket a szabad nemzetek társaságában a legteljesebb mértékben kifejthesse.”¹⁰ Bodó Sándornak, aki a marosvásárhelyi nagygyűlésre invitálta, ugyanilyen értelemben táviratozott.¹¹

Nem így a marosvásárhelyi szociáldemokrata Munkástanács és a zömmel ugyancsak baloldali beállítottságú tagokból (Antalfy Endre, Turnowszky Sándor, Molter Károly, Simó Géza, Csetri János stb.) álló Nemzeti Tanács, amelyek a reakció újjászületését látták a Bethlen

8 Szervezkedik a reakció. In *Tükör*, 1918. november 19. Vö. Fuchs Simon: *Munkásmozgalom a Maros völgyében*. Bukarest, 1975, Politikai Könyvkiadó, 129. o.

9 November 28-án megalakul a független székely köztársaság. In *Kolozsvári Hírlap*, 1918. november 22.

10 Székely küldöttség Jászi miniszternél. In *Budapesti Hírlap*, 1918. november 21.

11 MNL OL, K. 40. 1918 - XVIII - 308.

kezdeményezte és a budapesti Székely Nemzeti Tanács támogatta mozgalomban. A vásárhelyi baloldal attól tartott, hogy az Erdélyi Székely Nemzeti Tanács döntően konzervatív-nacionalista politikusokból, illetve „fajszekelyekből” fog megalakulni, s tevékenységében a „székely faji tendenciák” fognak dominálni.¹² Antalffy Endre neves orientalista, a Nemzeti Tanács elnöke 21-én ezért arra kérte Jászit, hogy akadályozza meg a nagygyűlés megtartását, illetve lépjen közbe elhalasztásáért. Noha Jászi, majd – fenntartásokkal ugyan, de – Apáthy István és szociáldemokrata helyettese, Vincze Sándor is a mozgalom támogatására szólította fel a Munkástanácsot és a Nemzeti Tanácsot, a marosvásárhelyi baloldal – részben elvi, részben hatalmi okokból – továbbra is támadta az előkészítő bizottságot, valamint a háttérben álló Bethlent és a budapesti Székely Nemzeti Tanácsot. Bethlennek és társainak a politikája volt az – írta lapjuk, a *Tükör* –, „amely az örvény szélére taszította ezt a sokat szenvedett szegény magyar nemzetet”, ezért „nem hivatottak arra, hogy az újjáalakítás munkájában hivatlanul részt vegyenek”. Bízának a „népkormányban”, és higgyék el Jászi Oszkárnak, hogy „rátermettségével és becsületes, őszinte politikájával inkább meg fogja menteni lehetőségig ennek az országrésznek területi és magyar nemzeti integritását, mint ők”.¹³ A helyi hatalmi harc Bethlen, Ugron és társaik visszavonulásával végződött. Az előkészítő bizottság november 24-én feloszlatta magát, és a 28-ai nagygyűlés levezetését Antalffyéknek engedte át.¹⁴

A november 28-ai nagygyűlésen, amelyen a helyi és a környékbeli lakosság mellett 20 erdélyi vármegye küldöttjei – egyes becslések szerint összesen kétezer, mások szerint akár ötezer fő – vettek részt, Antalffy Endre elnökölt. Szónokok Szádeczky Lajos és Bíró Balázs kolozsvári egyetemi tanárok, az ottani Polgári Tanács képviselői, Ravasz László, az erdélyi református egyházkerület főjegyzője és a kolozsvári református teológia igazgató-professzora, valamint Szóts János (Kolozsvár) és Csetri János (Marosvásárhely) szociáldemokrata vezetők voltak. A budapesti és a kolozsvári Székely Nemzeti Tanács

12 A Székely Nemzeti Tanács beismeri... In *Tükör*, 1918. november 24.

13 Szervezkedik a reakció. In *Tükör*, 1918. november 19.

14 Még egyszer a Székely Nemzeti Tanácsról. In *Tükör*, 1918. november 22.; A november 28-i nagygyűlést a nemzeti tanácsok szervezik. In *Székely Napló*, 1918. november 26.

vezetői és az előkészítő bizottság tagjai közül senki sem szólalt fel, s valószínűleg jelen sem voltak. Szádeczky professzor, aki történész, az MTA tagja és a székelység ismert kutatója volt, cáfolni igyekezett a dákorumán elméletet, és a székelység erdélyi őshonosságát hangoztatta. Bíró Balázs ügyvéd és jogászprofesszor a közigazgatás megerősítésének szükségességét domborította ki, Ravasz László pedig a „megértés” és a „testvériesség” fontosságáról beszélt. Az elfogadott határozat helyeselte a kormány „wilsonizmuson alapuló” nemzetiségi politikáját és az integritáshoz való ragaszkodást, s az „erről való eltérést” elutasította.¹⁵ Kiáltványa, amely *A világ népeihez* címet kapta, ugyancsak Jászi alapelképzeléseinek szellemében fogant. Arra hivatkozva, hogy egy ország lakosságának 15-16%-a nem követelheti területének mintegy 35%-át, s hogy az erdélyi, bánági és partiumi magyar és német lakossággal szemben a románság kisebbséget képez, a kiáltvány mind Erdély katonai megszállását, mind tervezett elcsatolását jogtalannak és a wilsonizmussal összeegyeztethetetlennek nevezte. Ezután lényegében megismételte Jászi aradi és Károlyi november 24-ei ajánlatát. „Mi nem ígérünk nektek csillogó királyságot; csak, ami nekünk van: köztársaságot imperializmus, oligarchia és militarizmus nélkül. Minden nemzetnek egyformán demokratikus és nemzeti önállóságot, saját nyelvű közoktatást, igazságszolgáltatást, községi, járási és állami igazgatást magunk választotta szervekkel., Mindazt, amit a békekongresszustól is bármely nemzet várhat. Egy keleti Sweizot teremtünk magunknak, hol a hitfelekezetek teljes autonómiája, sajtószabadság, egyesülési és gyülekezési, birtoklási és munkaszabadság, szóval az életfeltételek egyenlősége mellett csupán az önként vállalt szerződés tartana össze az emberi tökéletesedés felé vezető nemes versenyen” – tartalmazta az utóbb angolra és franciára is lefordított, és külföldön is terjesztett felhívás.¹⁶

15 Az eseményről a helyi, a kolozsvári és a fővárosi sajtó is beszámolt. Lásd pl. A marosvásárhelyi Nemzetgyűlés. In *Tükör*, 1918. december 1.; Megalakult a Székely Nemzeti Tanács. In *Székely Napló*, 1918. november 30.; A székely nemzetgyűlés Magyarország integritásáért. In *Kolozsvári Hírlap*, 1918. november 28.; A marosvásárhelyi Székely Nemzeti Tanács határozata. In *Budapesti Hírlap*, 1918. november 30.

16 MNL OL, K. 40. 1918 - IX - 905.

A székely köztársaság esetleges kikiáltásának tervével a nagygyűlés nem foglalkozott, s nem választotta meg az eredetileg tervezett Erdélyi Székely Nemzeti Tanácsot sem. Ehelyett – döntően saját híveiből – Antalfy egy Erdélyrészi Magyar Nemzeti Tanácsot alakított azzal a céllal, hogy a román hadsereg által már megszállt és az 1918. november 13-án aláírt belgrádi fegyverszüneti egyezmény értelmében még megszállandó területeken a magyarság érdekeit védje és ügyeit intézze.¹⁷ Az eredeti tervektől való eltérés okait nem részletezik a források. Feltehető, hogy Antalfyék felmérték: a székely köztársaság kikiáltása bármiféle katonai és logisztikai háttér nélkül és úgy, hogy a román hadsereg a székelyföldi területek közel felét már megszállta, levegőben lógó, eleve kudarcra ítélt és valószínűleg súlyos emberáldozatokkal járó vállalkozás lett volna. Tudniuk kellett azt is, hogy a Székelyföld külön útra térése az Erdély egyéb részein élő magyarok helyzetét nem javítani, hanem minden bizonnyal rontani, a kormány integritáshoz ragaszkodó politikáját pedig keresztezni fogja. Ezekre a megfontolásokra utalt a kolozsvári *Ellenzék*, amikor beszámolójában kiemelte, hogy a „szeparatistikus törekvéseket sikerült a hideg ész szavával a helyes mederbe terelni”, s hogy a határozat „az egész magyarsággal való közösséget juttatta érvényre” és „speciális székely jellegét elejtette”.¹⁸

A székely nagygyűlés előtti és utáni napokban a román hadsereg akadálytalanul folytatta előnyomulását. Marosvásárhelyre december 2-án, Brassóba és Nagyszebenbe december 5-én, Székelyudvarhelyre december 6-án, Sepsiszentgyörgyre december 9-én vonultak be. Felvonulási útvonalukon a következő kiáltványt terjesztették röpiratok és plakátok formájában: „Románok! Amióta a Kapus partján Gelu vajda hősi halált halt a betolakodó barbár hódítókkal vívott harcban, a szépséges Erdélyben idegen uralom helyezkedett be. Azóta ezer év telt el, s ez idő alatt csupán egyszer tépte szét a rabság láncait nemzetségünk álmodozóinak legnagyobbika: Vitéz Mihály vajda, aki azonban álnokul megöletve elesett, s azzal álmának vége lett. A keserű rabságnak újabb századai teltek el azóta, melyek titeket legyőztek, de lelkeiteket megacélozta. A mindnyájunk által álmodott pillanat, melyet

17 Uo. 1918 - IX - 484.

18 A Székelyföld jövője. In *Ellenzék*, 1918. december 1.

fajunk prófétái hirdettek, s az ideálokért harcoló vértanúk vére szentelt meg, most azonban elérkezett. A láncok örök időkre lehullanak. [...] Románok! A szabadságot hozzuk magunkkal és az igazság van zászlónkra írva. Őfelsége, I. Ferdinánd király, a királyok legvitézesebbje és legbölcsebbje parancsára lépjük át azokat az igazságtalan határokat, melyek minket tíz évszázadon át elválasztottak, s megfélemlítve a fájdalom és szolgaság idejének emlékeiről, testvéri jobbnkat nyújtjuk felétek, hogy megerősítsük azt a köteleket, mely ezentúl nem kell hogy feloldódjék, és nem is fog feloldódni soha.”¹⁹ A gyakorlatban pedig folytatódott a helyi hatalom részleges átvétele, a magyar lakossággal szembeni fenyegető fellépés és helyenként a harácsolás.

A román hadsereg előnyomulása, valamint a román nemzeti tanácsok és gárdák helyi hatalmi törekvései egyre nyilvánvalóbbá tették a magyar kormány legnagyobb hibáját: ütőképes nemzeti hadsereg gyors felállításának az elmulasztását. A belgrádi katonai konvenció értelmében Magyarország 6 gyalogos és 2 lovashadosztályt tarthatott fenn. Erdély védelme ezek közül elsősorban a Kolozsvár központtal felállítani tervezett 38. gyaloghadosztály feladata lett volna. A hadosztály elméletileg a kolozsvári és a szatmárnémeti dandárból, a dandárok pedig két-két ezredből álltak. Előbbihez a 21. kolozsvári és a 24. zilahi ezred tartozott. Emellett számításba lehetett venni az Arad központtal szerveződő 11. hadosztály Szamosújváron és Aradon elhelyezett egy-egy ezredét, valamint a 23. (szegedi) hadosztály 39. dandárjának nagyváradi székhelyű 4. ezredét. Linder Béla, a kormány hadügyminisztere, majd a november 9-én a helyébe lépő Bartha Albert alezredes egyaránt a legfiatalabb öt korosztály visszatartásával, illetve behívásával kívánta feltölteni a kereteket. A különbség közöttük abban állt, hogy míg november 8-ai rendeletében Linder kizárólag a belső rend fenntartásában jelölte meg az új hadsereg feladatát, addig november 12-ei intézkedésében Bartha ehhez hozzátette „ezeréves hazánk” megővésének a feladatát is. Egyik nyilatkozatában emellett felvetette, hogy az „erdélyi veszélyeztetett területek” védelmére külön „székely légiót” kíván szervezni.²⁰ A koncepció azonban a célok módosítása ellenére is csődöt mondott. A harci kedv hiánya és az alacsony zsold miatt a 18-22

19 MNL OL, K. 40. 1918 - IX - 371.

20 A románok nem törnek be Erdélybe. In *Nagyváradi Napló*, 1918. november 12.

évesek közül is sokan hazamentek, illetve nem engedelmeskedtek a bevonulási parancsnak. Az új hadsereg létszáma november végén így még mindig csak 22 ezer, és december elején-közepén is csak 38 ezer fő körül mozgott. Kolozsváron november 31-én például elvileg 590 tiszt és 1460 honvéd tartózkodott, a szabadságolások és eltávozások miatt azonban ténylegesen ennél jóval kevesebb, mintegy 7-800 fő.²¹

Ezen a helyzeten kívánt változtatni néhány, Kolozsváron tartózkodó fiatal tartalékos és tényleges székely tiszt, többek között Zágoni István újságíró, a kolozsvári Székely Nemzeti Tanács egyik tagja és az Erdélyi Szépmíves Céh egyik későbbi alapítója, valamint Verbőczy Kálmán százados, az egyik kolozsvári nemzetőrzászlóalj parancsnoka. November vége felé elhatározták, hogy toborzóra indulnak a Székelyföldre, és megpróbálják az ottani fiatalokat katonáskodásra bírni. Tervükről tájékoztatták Apáthy Istvánt, akinek a támogatásával a kolozsvári helyőrség parancsnokai menetlevelet és pénzt biztosítottak számukra. A 17 tiszt november 28-án érkezett meg Barótra, ahol „főhadiszállásukat” berendezték. Néhányan a közeli erdővidéki falvakba, mások Háromszék, Csík és Gyergyó románok által nem, vagy kevésbé ellenőrzött településeibe indultak. Összesen mintegy félezer székely fiatal jelentkezett, akik december 1-jén egy páncélvonat által vezetett szerelvény vagonjaiban indultak Kolozsvárra Balázsfalván és Tövisen át. Belőlük alakult meg december első napjaiban az ún. székely zászlóalj, amelynek első parancsnoka Zágoni István lett, akit rövidesen Berde Gábor őrnagy váltott fel. A székely különítmény, amelyhez újabb és újabb székelyföldi csoportok csatlakoztak, a Fellegvár melletti baraktáborban kvártélyozta el magát, a hadsereg más kolozsvári alakulataitól elkülönülve. A Bocskai-sapkás és fehér- vagy nemzeti színű karszalaggal ellátott székelyek száma rövidesen elérte az 1700-at, de fegyvere csak alig 600-nak volt. Az ezreddé bővült és egy tüzéruteggyel is megerősített egység parancsnoka a csíkszeredai születésű Nagy Pál ezredes lett.²²

21 Rubint Dezső: *Az összeomlás*. Budapest, 1922, Globus Rt., 339-343. o.

22 Zágoni István: *Székelyek útéletidőben*. Budapest, 1943, Griff Könyvkiadó, 10-60. o.; Szent Kereszthegyi Kratochvil Károly: *A székely hadosztály 1918-19. évi bolsevistaellenes és ellenforradalmi harcai*. Budapest, 1938, Székely Hadosztály Egyesület, 13-18. o.; Koszta István: A román hadsereg útja a Regáltól Nagyváradig és Nagy Szabolcs: A Székely Hadosztály megalakulása. In *Nagy Magyarország*, II. évf. 2. szám, 34. és 38-40. o.

A november 28-i marosvásárhelyi székely nagygyűlés szervezésének és a székely fiatalok november végi toborzásának napjaiban befejeződtek a december 1-re meghirdetett gyulafehérvári román nagygyűlés előkészületei. Ennek határozatai megerősítették és mintegy legitimálták Erdély elszakításának és a Román Királysággal való egyesítésének a szándékát. Közben – átlépve a Belgrádban megállapított demarkációs vonalat – a román hadsereg folytatta előnyomulását Kolozsvár felé. Ebben a helyzetben ismét felmerült a székely köztársaság kikiáltásának terve. A kormánytagok közül ezt Bartha Albert hadügyminiszter vetette fel, aki úgy gondolta, hogy a gyulafehérvári nemzetgyűlésre az lenne a méltó válasz, „ha a székelyek és szászok hasonló gyűléseken az önrendelkezési jog alapján kimondanák a románoktól való teljes függetlenségüket és egy alkalmat sem mulasztanának el, hogy azt folyton ne hangoztassák”.²³ A budapesti Székely Nemzeti Tanács köreiben ugyancsak szóba került ennek a lehetősége. A *Budapesti Hírlap* december 4-én úgy tudta, hogy „A székely önálló és független köztársaság kikiáltása ezek után úgy látszik, nem várat magára.”²⁴ A „budapesti székelyek” december 8-ai nagygyűlése – Ugron Gábor előterjesztése alapján – azonban a marosvásárhelyi nagygyűléshez hasonlóan ismét a döntő lépés elhalasztása mellett foglalt állást. A székelység – tartalmazta a határozat – „végsőkéig ragaszkodik a történelmi Magyarországhoz”, és azt „sohasem tűrnék, hogy román főhatóság alá kerüljenek”. Ha a békekonferencia mégis így döntene, akkor „ki fogják mondani a független székely köztársaságot”.²⁵ December 10-ei ülésén a kolozsvári Székely Nemzeti Tanács hasonlóképpen foglalt állást. „Ez idő szerint a székely köztársaság kimondását – tájékoztatta Jászit Sándor József – a magyar nemzet egysége és ellenségeinek szándékai megkönnyítésének [sic!] tekinti, nem helyesli, ahhoz hozzá nem járul és a kimondás mellőzését leghatározottabban kéri.”²⁶

A kormány december 17-én foglalkozott a székely köztársaság tervével és egy esetleges „székely hadügyminisztérium” megszervezésének a lehetőségével. Jászai, aki, ha fenntartásokkal is, de korábban

23 MNL OL, K. 40. 1918 - IX - 735.

24 Székely köztársaság terve. In *Budapesti Hírlap*, 1918. december 4., 3. o.

25 Székelyek nagygyűlése Pesten. In *Ellenőr*, 1918. december 9.

26 MNL OL, K. 40. 1918 - XVIII - 408.

támogatni látszott a tervet, ezúttal ellene foglalt állást. Ugron Gáborra hivatkozva kijelentette: „ha kikiáltják a székely köztársaságot, a románok, mint lázadókat, fel fogják koncolni”. A szociáldemokrata Kunfi Zsigmond osztotta Jászi aggályait. Ugyanakkor úgy vélte: „nem szabad megakadályozni”, hogy a „székelyek valamilyen közjogi és politikai formában védekezhessenek a román megszállás ellen”. „Ha megcsinálják a köztársaságot, ez ne menjen túl a jogi védekezésen és ne szervezzenek külön hadsereget”. Károlyi ugyancsak a székelyekre kívánta bízni a döntést. „Azt a tanácsot adhatjuk nekik, hogy ne legyenek agressívek, mindenben óvatosak legyenek.” Anyagi támogatást a kormánytól kaphatnak, ám „politikai okokból nem lehet hivatalosan elismerni a székely köztársaságot”. „Ha mégis megcsinálják, ezt saját szakállukra tehetik”.²⁷

Miközben a budapesti kormány és az erdélyi magyar szervezetek bizonytalankodtak, a gyulafehérvári román nagygyűlés határozatainak értelmében megalakult román Kormányzótanács arra biztatta a román nemzeti tanácsokat és gárdákat, hogy ahol csak lehet, vegyék kezükbe a helyi hatalmat. December folyamán ez számos, románok lakta településen megtörtént, különösen ott, ahová román katonaság érkezett. A helyi szervekkel való kapcsolattartás és instrukciókkal való ellátásuk azonban közbülső irányítási szint hiányában akadozott, és gyakran nehézségekbe ütközött. A belgrádi konvenció előírásait megsértve a testület ezért december végére eldöntötte, hogy a román katonaság által már megszállt megyék élére főispáni jogkörrel felruházott prefektusokat, a nagyobb városok élére pedig új polgármestereket nevez ki. Ez a folyamat több lépcsőben történt. December 29-én Fogaras, Szeben, Hunyad, Alsó-Fehér, Torda-Aranyos, Beszterce-Naszód és Nagy-Küküllő vármegyék, január 11-én Kis-Küküllő, Maros-Torda, Kolozs és Szolnok-Doboka, majd 13-án Brassó, Háromszék, Udvarhely és Csík megye élére jelölték ki az új román vezetőket.²⁸

A prefektusok azzal a feladattal érkeztek a megyeszékhelyekre, hogy az addigi főispánok helyébe lépve a kulcspozíciókba lehetőség szerint nevezzenek ki románokat, egyébként viszont – elegendő szakember

27 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek. Uo. K. 27., 1918. december 17.

28 Iancu, Gheorge: *The Ruling Council. The Integration of Transylvania into Romania 1918–1919*. Kolozsvár, 2019, Argonaut, 127. o.

hiányában – törekedjenek a magyar tisztviselők megtartására. Ennek egyetlen feltétele a Ferdinánd király, a Kormányzótanács és Nagy-Románia iránti hűsrege kötelező eskü letétele volt.²⁹ A hatalomátvétel természetesen nem ment zavartalanul, sőt több helyen megfeneklett, és helyi lázongásokba torkollott. A magyar tisztviselők az 1919 januárjától üléselő párizsi békekonferencia döntésére vártak, miközben ellenállásukat a Károlyi-kormány még decemberben elfogadott azon döntése is erősítette, mellyel erkölcsi és anyagi támogatásáról biztosította a hűségeskü letételét megtagadókat.

Marosvásárhelyen, Maros-Torda székhelyén január 11-én vette kezdetét a közigazgatás átvétele. A Kormányzótanács ide Ioan Vescan ügyvédet küldte ki. Mivel Szenner József főispán éppen Budapesten tartózkodott, a hivatal elfoglalása nem ütközött akadályba. A megyei tisztviselők január 13-ai eskütételéhez, amely megtörtént, azonban már fegyveres erő felvonultatására volt szükség. A városi közigazgatás január 24-ei átvétele még nehezebben ment. A belgrádi konvencióra hivatkozva Halász József főispán és Nagy Imre polgármester-helyettes egyaránt tiltakozott az aktus ellen, s a beosztott tisztviselők sem tették le az esküt. A prefektus ezért azt a megoldást választotta, hogy a Budapestről visszaérkező Marthy Ferenc polgármester mellé 25-én egy román polgármestert is kinevezett. A sikeres városi ellenállás hatására 27-én a vármegyei tisztviselők visszavonták esküjüket, és kollektíve felmondtak, amit azonban – nélkülözhetetlenségüket belátva – a prefektus csak részben fogadott el. Marosvásárhelyen így egy olyan helyzet alakult ki, hogy az új román és a régi magyar vezetők irányítása mellett a magyar tisztviselők egy része egészen 1920 nyaráig eskütétel nélkül végezte munkáját.³⁰

Székelyudvarhelyen, Udvarhely megye székhelyén Valer Neamțiuara, az osztrák–magyar hadsereg volt őrnagyára várt a helyi hatalomátvétel levezénylése. Feladatát bonyolította, hogy a román katonaság megérkezésének napjaiban letartóztatta Paál Árpád alispánt. Erre azért került sor, mert tudomást szerezvén az erdélyi köztársaság kikiáltásá-

29 Az eskü szövegét közli: Gheorghe Iancu: *La consolidation de l'union de la Transylvanie et de la Roumanie (1918–1919). Témoignages français*. Szerk. George Cipaianu. Bukarest, 1990, Editura Enciclopedică, 224–225. o.

30 Fodor János: Impériumváltás Marosvásárhelyen 1918–1922. In *Múltunk*, 2016/2. 168–174. o.

nak elvetéséről, Paál Árpád szervezkedésbe kezdett a székely köztársaság korábban ugyancsak elvetett kikiáltása érdekében. Elkezdték kidolgozni az új állam működési elveit, és úgy tervezték, hogy a többi székely megye küldöttjeinek bevonásával január 10-én teszik meg a döntő lépést: a köztársaság kikiáltását. Paál elgondolása szerint a székely állam magában foglalta volna Háromszék, Csík, Udvarhely és Maros-Torda vármegyéket, valamint Brassó, Kolozs és Torda-Aranyos megyék magyarok lakta területeit. Gazdasági alapját a térség 750 ezer holdnyi erdeje és az erre épülő fafeldolgozás, továbbá az ásványvízforrások, a maros-tordai földgáz, az állattartás és a gyapjúfeldolgozás biztosította volna. Az állam központi irányítása a köztársasági elnökre és három minisztériumára hárult volna, míg a törvényhozói hatalom hatévente választandó parlament kezébe került volna. Választójoggal minden 24 éven felüli férfi és nő rendelkezett volna. Külpolitikai szempontból az új állam a szigorú semlegesség elvét kívánta követni a környező államok és a nagyhatalmak garanciája mellett.³¹

A meglehetősen utópisztikus tervezet azonban kitudódott, Paál Árpádot január 9-én a nagyszebeni Kormányzótanács utasítására letartóztatták, majd házi őrizetbe helyezték, s ezzel az egész elgondolás kútba esett. Neamțiu előbb közvetítéssel próbálkozott a Consiliul Dirigent és a Paállal szolidáris helyi vezetők között, majd miután ez nem sikerült, január 13-án katonai segédlettel távolította el hivatalából Válersik Ferenc főispán-kormánybiztos. Ezt követően összehívta a tisztviselőket, és kijelentette, hogy akik nem teszik le a hűségesküt, azok tekintsék magukat elbocsátottnak. A tisztviselők itt is megtagadták a hűségeskü letételét, és követelték Válersik Ferenc visszahelyezését hivatalába, valamint Paál Árpád szabadon bocsátását és alispáni működésének lehetővé tételét. Neamțiu pedig – ajánlották – működjék a kormánybiztos melletti katonai megbízottként. Ez esetben készek a munkát az addigi lelkiismeretességgel folytatni, egyébként azonban „nekik így szolgálatban maradni szintén lehetetlen”. Január 15-én Neamțiu erre a vármegyeháza katonai megszállásával és az előtte gyülekező tömeg feloszlásával, majd 33 vezető tisztviselő letartóztatásával válaszolt. A letartóztatottakat Paál Árpáddal és Válersik

31 Paál Árpád: Emlékirat a semleges, független székely államról. Közvetlen Bárdi Nándor. In *Magyar Kisebbség*, 2003/2–3. 120–133. o.

Ferencsel együtt január 16-án Segesvárra szállították, s csak január 30-a után engedték őket haza két-hármas csoportokban. Azonban Paál Árpád, akit addig különböző börtönökben tartottak fogva, egyik társával együtt csak április 20-án jöhetett vissza Székelyudvarhelyre. Mivel – nem alaptalanul – a helyi tisztviselői ellenállás vezetőjét látták benne, néhány napon belül megváltoztatták döntésüket, és május 1-étől Kolozsváron jelölték ki számára kényszerlakhelyet.³²

1919 elejére nemcsak a történelmi Erdély és a Bánság került idegen megszállás alá, hanem délen Bácska és a baranyai háromszög is Szabadkával, Bajával és Péccsel együtt, északon pedig Felső-Magyarország, ahol a győztes nagyhatalmak támogatásával a cseh légiók 1919 januárjában nyugaton a Duna vonaláig, onnantól pedig az Ipoly torkolata és az Uzsoki-hágó közötti vonalig nyomultak előre. Ezek a fejlemények azokat a bizalmas körben már 1918 októberében megfogalmazódott balsejtelmeket igazolták, amelyek a történelmi Magyarország részben vagy egészben nem magyarok által lakott nagyterjedésű peremterületei elvesztésének a valószínűségét vetítették előre. 1918 végétől, 1919 elejétől ezért módosulni kezdett a kormánytagok és más magyar politikusok integritásról vallott felfogása. Míg addig csak Horvátország elszakadását ismerték el jogosnak, és egyébként ragaszkodtak az ország területi épségéhez, 1919 elejétől felerősödtek azok a hangok, amelyek az integritás irrealitását tudomásul véve az etnikailag magyar területek védelmének fontosságát hangsúlyozták, vagy egyéb kompromisszumos lehetőségeket fontolgattak.

A fenti megközelítés egyik első és legkövetkezetesebb képviselője Kunfi Zsigmond, a szociáldemokraták centrista irányzatának vezéralakja, a kormány tárca nélküli, majd később munkaügyi és népjóléti, illetve legvégül közoktatásügyi minisztere volt, aki eme véleményének már a minisztertanács 1918. december 18-ai ülésén hangot adott. 1919 februárjától, miután részt vett az európai szociáldemokrata pártok

32 Bárdi Nándor: *Otthon és haza*. Tanulmányok a romániai magyar kisebbség történetéből. Csíkszereda, 2013, Pro-Print Kiadó, 65–68. és 73–79. o. Vö. Gidó Csaba: Udvarhely megye közigazgatás-története impériumváltástól impériumváltásig (1918–1940). In Kolombán Zsuzsánna és Róth András Lajos (szerk.): *Areopolisz. Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok XIV.* Székelyudvarhely, 2015, Areopolisz Egyesület, 225–232. o.

berni konferenciáján, még határozottabban képviselte ezt a nézetet. Még a Magyarország iránt legnagyobb rokonszenvvel viseltető pártok is – mutatott rá a kormány számára összeállított beszámolójában – „...a háború magától értetődő és már megvitásra sem szoruló következményének tekintik a cseh, tót, román és jugoszláv nemzeti államok kialakulását, és hogy rokonszenvükre és támogatásukra csak az a Magyarország számíthat, amely ugyan nem katonai hódítás és demarkációs vonalak alapján, de az etnográfiai tények alapján »magyar« Magyarország akar maradni”. Ezért javasolta, hogy „külső politikánk nyugat felé fordított képében a területi integritás vonását az önrendelkező jog és a népszavazás előtérbe tolásával kissé el kellene halványítani, és a területi integritásért való harcot a »magyar Magyarország politikai és szociális álláspontjának minél erősebb radikalizálásával kell tovább folytatni.«”³³

Igen ám, de hogyan kapcsolódják ehhez a „magyar Magyarországhoz” a Székelyföld, amelyet több megyényi román többségű terület választott el a Partiumtól, illetve Kelet-Magyarországtól? Búza Barna, a kormány földművelésügyi minisztere 1919 januárjában egy francia újságírónak ezzel kapcsolatban kijelentette, hogy a maga részéről teljes mértékben átengedné a románoknak Hunyad és Alsó-Fehér megyét, Krassó-Szörény és Torda vármegye felét, valamint Kolozs, Arad és Bihar megye egy részét. Nem lenne kifogása az ellen sem, hogy északon Beszterce-Naszód és Máramaros megyék leváljanak Magyarországról. „Magyarország azonban természetesen megőrizné a székely területeket egy olyan összekötő folyosóval, amely magában foglalná Kolozsvárt.”³⁴

Erdély megosztása mellett tovább élt a független erdélyi köztársaság terve is. Az erdélyi és a magyarországi román szociáldemokraták december 31-ei budapesti gyűlése ezt az álláspontot képviselte. A küldöttek elítélték a gyulafehérvári határozatokat feltétel nélkül elfogadó elvtársaikat, Fluerașt és Jumancát, és arról számoltak be, hogy az „erdélyi románok egyáltalán nem kívánnak Romániához csatlakozni, mert az újabb rabszolgaságot jelent”. A kongresszus ezért határozatban mondta ki, hogy „Erdély és az Erdéllyel közvetlenül összefüggő

33 Székely Vera: Kunfi Zsigmond 1919. februári memoranduma Magyarország külpolitikai helyzetéről. In *Levéltári Közlemények*, 1969/2. 353–363. o.

34 Archives de la Guerre, Paris (továbbiakban: AG) 17 N 514. Dossier 5. Vix 1919. január 13-ai jelentése.

magyarországi román területeken egy független köztársaságban egyesüljenek, amelyben az ott lakó magyar- és németajkú polgárok egyenjogúságot és kulturális autonómiát élvezzenek”.³⁵

Röviddel a román szociáldemokraták kongresszusa után, 1919 elején egy részletes tervezet is megjelent a független Erdélyről és annak belső berendezkedéséről. Békési Andrásról, a tervezet szerzőjéről – azon túl, hogy elismerően szólt Jászi Oszkárrol – semmi közelebbit nem sikerült megállapítanunk; lehetséges, hogy nem is valódi névén, hanem álnéven tette közzé elgondolásait. Abból indult ki, hogy gazdasági és földrajzi okok következtében Erdély előbb vagy utóbb, de el fog szakadni a királyi Romániától. Ebből a perspektívából logikusan következik, hogy ezt a fölösleges kitérőt el kellene kerülni, és már most „újra fel kell állítani az egykori önálló és külön”, ám „Magyarországgal szövetségi viszonyban álló” Erdélyt. Ez az új Erdély – az „erdélyi népszövetség állama” – Jászi elgondolásához hasonlóan „egységes összetételű nemzeti blokkokból, vagyis kantonokból” állna. Ahol ezt az elvet nem lehetne tökéletesen megvalósítani, ott „kisebbségi nyelvszigetek” alakulnának saját nyelvhasználati jogokkal, saját legközelebbi nemzetiségű kantonjaikhoz kapcsolódva. Az állam élén háromévenként választandó és Kolozsváron berendezkedő kormányzó vagy elnök állna, felváltva a magyar, román és szász nemzetből. Mellette mindig két helyettes működne a kormányzói tisztet éppen nem betöltő két másik nemzet tagjai közül. A vármegyék vagy kantonok élén az ottani többségi nemzetből választandó főispán állna, míg az alispánt és a főjegyzőt a kisebbségi nemzetek soraiból választanák. A kormány 9 szakminiszterből tevődne össze: 3-3 mindegyik nemzetből. A közigazgatás az adott kanton többségi nyelvén folyna, az iskolák nyelvét községenként állapítanák meg. A nemzetgyűlés tagjait, akik ugyancsak Kolozsváron üléseznének, általános, titkos és nőkre is kiterjedő közvetlen szavazás útján választanák meg.³⁶

Gyárfás Elemér ügyvéd, 1917-től Kisküküllő vármegye főispánja, 1918 őszén pedig a megye nemzeti tanácsának elnöke 1919 márciusában vetette papírra Erdély kívánatos berendezkedésével kapcsolatos

35 Erdély – független köztársaság. In *Népszava*, 1919. január 1., 1. o.; A román munkások kongresszusa. In *uo.*, 5. o.

36 Békési András: *Erdély megmentése. A megvalósítható magyar-román-szász impérium*. Budapest, 1919, Lantos A. könyvkereskedése.

elgondolásait. A nagyszebeni román Kormányzótanácsot eszerint egy olyan 24 tagból álló testületnek kellett volna felváltani, amelynek 10-10 tagja lett volna román és magyar, míg a szászokat 4 fő képviselte volna. E 24 vezetőből került volna ki a kormány 12 minisztere és 12 államtitkára. Mindazon tisztviselők, akik 1918. október 31-én hivatalban voltak, továbbra is állásukban maradnak, de új esküt tesznek Erdélyre, Erdély megalkotandó alkotmányára, valamint a három nemzet uniójára és szabadságára. Az új kormányzótanács 15 napon belül választásokat rendez a jelenleg érvényes választójog alapján és választókerületi beosztás szerint. A megválasztott képviselőkön kívül az országgyűlésbe meghívandók az erdélyi egyházak püspökei és egyházmegyénként egy-egy főemberük. Ez a testület lesz hivatott Erdély címerét és zászlóját megállapítani, valamint dönteni a választójogról, az agárreformról, a vármegyék nyelvhatárok szerinti kikerekítéséről és az 1868-as nemzetiségi törvény olyan módosításáról, „mely az unióban szövetkezett három nemzet jogainak és méltóságának megfelel”, és a büntetőkönyv olyan átalakításáról, hogy „felségsértésnek” minősítessék minden olyan cselekmény, amely „a három nemzet bármelyikének becsületét, faji öntudatát sérti, békés egyetértésük megbontására irányul és közöttük gyűlöletet, visszavonást szít”. Az új állam önállóságáról vagy hovatarozásáról ugyancsak ennek a testületnek kell majd dönteni „a három nemzet ezen unióban biztosított autonóm jogainak teljes respektálása és intézményes védelme mellett”. Gyárfás Maniunak szánta elaborátumát, akit jól ismert. Március 24-én meg is írta neki a memorandumhoz csatolt kísérőlevelét, találkozott is vele Nagyszebenben, ám azokat mégsem adta át neki. A Nagyszebenben uralkodó közhangulat hatása alatt úgy ítélte meg, hogy „a memorandum elkésett. A kocka el volt már vetve, nemcsak az önálló, hanem az autonóm Erdély is túlhaladott álláspont volt már akkor.” Gyárfás jól ítélte meg a helyzetet. Amikor néhány héttel később mégis eljuttatta javaslatát a Kormányzótanács másik tagjához, Emil Hațieganuhoz, az annyiban reagált rá, hogy megjegyezte: „nagyon érdekes”.³⁷

37 Gyárfás Elemér: *Erdélyi problémák*. Kolozsvár, 1923, Erdélyi Irodalmi Társaság, 143–153. o.

1919 március végére, amikorra Gyárfás memoranduma a Kormányzótanács asztalára került, a politikai és a hadihelyzet egyaránt jelentősen módosult. 1919. március 21-én Budapesten hatalomra kerültek a kommunisták, a román hadsereg pedig a Vaskoh–Csucsá–Szilágyosomlyó–Máramaros vonalig nyomult előre. A front középső és északi szakaszát az ekkorra közel 10 ezer főt számláló ún. székely hadosztály védte Kratochvil Károly parancsnoksága alatt. Az ezredes öröklődött a románokkal szembeni harc és ezzel a kommün védelme, illetve a románokkal történő megegyezés és az új budapesti kormány eltávolítása között. Dilemmájának eldöntésére Károlyi volt belügyminiszterétől, a Tanácsköztársaság kikiáltása után Pestről Szatmárnémetibe visszaköltözött Nagy Vincétől kért tanácsot. Nagy az utóbbit, vagyis azt ajánlotta neki, hogy kössön fegyverszünetet a románokkal, hadosztályával induljon Budapest ellen, s útközben lázítsa fel a tiszántúli parasztokat, akik közül – vélte – „tömegesen fognak jelentkezni”. Egy napi gondolkodás után Kratochvil magáévá tette Nagy javaslatát, és 28-án vagy 29-én estére tiszti gyűlést hívott össze a terv megvitatására. A tisztek azonban – értesült Nagy Kratochviltól – „Majdnem egyhangúlag a terv ellen szavaztak”. „Így maradt abba egy jószándékú kísérlet” – zárja a történetet Nagy.³⁸

A valóságban azonban egyáltalán nem így ért véget a kezdeményezés. A debreceni Székely Nemzeti Tanács vezetőivel és ottani tisztjeivel március 30-án ugyanis Kratochvil újabb megbeszélést folytatott, amelynek eredményeként mégiscsak elhatározták, hogy hadiköveteket küldenek a román Kormányzótanácshoz, Nagyszebenbe, és Gondrecourt francia tábornokhoz, Aradra. Megállapodni azonban egyiküknek sem sikerült.³⁹

Április első napjaiban egy harmadik парлаmenter is feltűnt a demarkációs vonalakon túl. Neki a Szegeden állomásozó francia erők parancsnokával, Charpy tábornokkal sikerült kapcsolatba kerülni. A debreceni „Székely Bizottság” képviselőjeként bemutatkozó személy, akinek az azonosságát nem sikerült megállapítanunk – a francia dokumentumokban Geza Cuska de Haro-ként, illetve Gezo Cucza de Haro-ként szerepel –, Kratochvil küldöttjeihez hasonlóan azt ajánlotta,

38 Nagy Vince: *Októbertől októberig*. Budapest, 1991, Európa-História, 130–132. o.

39 Kratochvil Károly: *A székely hadosztály...* 45., 104–105. és 111–113. o.

hogy a „100 ezer fős” [sic!] székely hadsereg kész lenne szembefordulni a vörös alakulatokkal, és akár a Tiszáig előnyomulva megvédeni Erdélyt a „bolsevik veszedelemtől”. Ennek fejében azt kérték, hogy a 26 elcsatolásra ítélt vármegye azon részein, ahol a magyarok aránya meghaladja a 60%-ot, alakulhasson egy független, ám a Románia mellett Magyarországgal is területi összeköttetésben lévő köztársaság. A négy székely vármegyén kívül ennek része lett volna Kis-Küküllő, Kolozs, Torda-Aranyos teljes egészében, valamint Brassó, Alsó-Fehér, Szolnok-Doboka, Fogaras, Bihar és Szilágy vármegyék részben. Ez a „jövőbeni Székely Köztársaság – tartalmazta a dokumentum – magától értetődően csak úgy maradhat fenn, ha Romániával a legszorosabb gazdasági kapcsolatokat tartja fenn”.⁴⁰

A belgrádi francia követen keresztül az ajánlat még április elején eljutott Párizsba, és 10-én maga a francia külügyminiszter tájékoztatta az illetékeseket, hogy „Szó sem lehet a székelyek javaslatának azon föltétel melletti elfogadásáról, hogy Erdélynek általuk lakott délkeleti része ne kerüljön román megszállás alá. Erdély nyugati határaival kapcsolatosan merülhetnek fel kételyek, hiszen ezekről majd csak a békeszerződés fog határozni, nyilvánvaló azonban, hogy a szövetségesek – hacsak nem akarnak minden elvet megtagadni, amelyekért harcoltak – nem számolhatnak azzal, hogy e tartomány Romániához legközelebb eső része magyar sziget maradjon”.⁴¹ A román vezetők számára természetesen még kevésbé volt elfogadható egy ilyen terv. Inkább további tiszántúli területek megszerzésére törekedtek, s úgy vélték, hogy a magyarországi bolsevizmus ebből a szempontból kifejezetten az ő malmaikra hajtja a vizet. S ez így is történt. A román hadsereg április végéig a Tiszáig nyomult előre, majd augusztus folyamán a maradék Magyarország nagyrészét – beleértve a fővárost és Észak-Dunántúlt is – megszállta. Közben 1919 júniusában a párizsi békekonferencia nyilvánosságra hozta az új román–magyar határt, amely a történeti Erdély mellett a Partium nagy részét, Kelet-Bánságot és Máramaros egy részét is magában foglalta. A békeszerződés Székelyföld különleges helyzetéről egyetlen szót sem tartalmazott, s az

40 AG 20 N 513. Dossier Szeged. – A dokumentumot Charpy későbbi megjegyzéseivel együtt közli Adám Magda – Ormos Mária: *Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről. 1918–1919.* Budapest, 1999, Akadémiai Kiadó, 289–291. o.

41 Uo. 278–279. o.

1919. december 9-én Románia által is elfogadott kisebbségi szerződés is csak annyit mondott ki, hogy „az erdélyi székely és szász közületek” számára a román állam „vallási, tanügyi kérdésekben helyi önkormányzatot” fog biztosítani.⁴²

A szerződés magyar aláírói: Benárd Ágoston küldöttségvezető (balra, cilinderral a kezében) és Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követ, államtitkár (jobbra, fedetlen fővel) távoznak az aláírás után. (Forrás: Wikipédia)

42 A dokumentum legújabbán megjelent a *Korunk* 2018/12-es számában, 65–68. o.